

DİPLOMASİDE DİLİN KULLANIMI

Ertan EROL¹

Ekrem SOLAK²

ÖZET

İnsanın farklı kişi ve kurumlarla iletişimi, yaşamının bir parçasıdır ve farklı kişi ve kurumlarla iletişim, temelde yeni bir dil kullanımını zorunlu kılar. İnsanın çeşitli iletişim ortamlarında farklı diller kullanmasına paralel olarak ulusların ilişkilerinde yürütülen dil de kendine has, farklı özellikler taşır. Bu noktada uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yürütülmesi anlamına gelen diplomasi ve bunun yürütülmesinde kullanılan dil devreye girmektedir. Diplomatik dil söylenenler kadar söylenmeyenleri de kapsar. Bu alanda kullanılan dilde karşı taraftan istenenler konusunda adım adım ilerleme, sadece istediklerimizi söyleme, kesinlikle kırıcı olmama, diğer tarafı anlama ancak istenenleri sıkmadan, incitmeden kabul ettirinceye kadar sabırla müzakere gibi unsurlar temel kabul edilir.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, dil, uluslararası ilişkiler, diplomatik dil.

ABSTRACT

An individual's communication with other individuals and institutions is a part of his/her life. The communication with other individuals and institutions basically requires the use of a new language. In line with human beings using various languages in various situations, the language used in international relations bears unique features. Regarding this, a diplomatic language is used to perform diplomacy. Diplomacy is the execution of international relations through negotiation. A diplomatic language involves not only what is said, but also what is not said. In a language used in this field, features such as progressing step by step on what you ask from the other party, saying only what you wish to say, never offending the others, understanding the others, negotiating patiently till making the other party accept what you ask for without depressing and insulting them are considered to be basic.

Key words: diplomacy, language, international relations, diplomatic language.

1. Giriş

Uluslararası ilişkilerde, ülkelerin dış politika stratejilerinin uygulanmasının başlıca aracı olan diplomasi; aslında bu stratejilerin uygulanma sürecinde muhatap ülkelerin diplomatları ile yürütülen sözlü ya da yazılı iletişim ve müzakere süreçlerini ifade eder.

¹Yrd.Doç.Dr. KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü_Ankara

² Yrd.Doç.Dr. Amasya Üniversitesi_Eğitim Fakültesi_Amasya

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde diplomasi; “uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği, bu görevlilerin oluşturduğu topluluk, güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik” şeklinde ifade edilmektedir.

Diplomasi konusunu akademik olarak inceleyen eserlerde pek çok farklı tanımına rastlayacağımız diplomasinin en temel unsuru, lisanın her iki tarafça da üzerinde uzlaşılan ortak ifade kalıplarını barındırmasıdır. Bu bakımdan çalışmamızda diplomasinin farklı sözlük, ansiklopedi ve eserlerde yer alan tanımlarına işaret etmekle yetinmeyip daha ziyade kendine has bir kimlik kazanan diplomasi dili boyutuyla konuyu ele almaya çalışacağız.

“Söz ola kese savaşı / Söz ola kestire başı,
Söz ola ağulu aş / Bal ile yağ ede bir söz.”

Türk Halk Edebiyatının büyük ozanı Yunus Emre'nin yukarıdaki dizelerinde de ifade edildiği üzere söz, yani kullanılan dil ve söyleyiş biçimi, mesajın anlam yükünü belirleyen en önemli unsurdur. Söz ya da dil, kullanılış biçimine göre bir savaşı bitirmeye, problemleri çözmeye araç olabilecekken tam tersine savaşların çıkmasına, insanların canlarından olmasına da yol açabilecek kadar güçlüdür. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerin ve diplomasinin de en etkin enstrümanlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Diplomasinin aslında aklın ve dilin gücünü birleştirip doğru zaman ve doğru yerde kullanılması sonucu ülkelerin gerçek gücünün üzerinde neticeler elde etme sanatı olduğu vurgulanır.

2. Diplomaside Dilin Kullanımı

Aslında dilin asıl amacı, A şahsından B şahsına bilgi aktarımıdır. Ancak diplomatik dilde kullanılan çok anlamlılık, dilin gerçek amacı olan bilgi aktarımından ziyade ima etmektir. Bu sebeple diplomaside kullanılan dil, dilin bilgi verme işlevinden ziyade, ifade etme ve nida (vocative) işlevini

içerir. Dilin ifade etme işlevi, ilgileri, duyguları, düşünceleri ve tercihleri kapsarken nida işlevi ise duygu ve düşünceleri etkileme ihtiyacından doğar. Bu nedenle dilin nida amaçlı kullanımı bilgilendirmeden ziyade karşıdakini etkilemeyi amaçlamaktadır. Bu noktada da dilin çok anlamlı kullanımı ortaya çıkmaktadır (Kishan, 2001).

Diplomasi, uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yürütülmesidir. Bu tanımın kapsamına bir hükûmetin kararlarının dışarıda temsili, uluslararası işlerin yönetimi, devletler arasında müzakerelerin idaresi ve icrası girmektedir.

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, müzakereler değişik uluslar arasında yapıldığına göre, dil bakımından ortak bir zeminde buluşma gereği ortaya çıkmaktadır. Ortak zeminin sağlanması, herkesin kendi dilinde kendini ifade etmesi ve bunun karşı tarafın (veya tarafların) diline veya uluslar arasında kabul görmüş ortak bir dile çevrilmesi şeklinde olabileceği gibi, doğrudan bu uluslararası dille kendini ifade etme şeklinde gerçekleşebilir. Ancak, konu tüm bir ulusu ilgilendiren devletin çıkarları olduğu için sözlü veya yazılı ifadelerin yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde açık olması gerekmektedir.

İşte bu noktada, çeviri veya doğrudan ifade becerisiyle olsun, “Diplomatik Dil”in önemi ortaya çıkmaktadır. Diplomatik Dil sözcüğü üç farklı kavramı ifade eder:

- 1) Diplomatların birbirleriyle konuşurken veya yazışırken kullandıkları dil kavramı,
- 2) Diplomasiye özgü diplomatik terimler (Jargon diplomatique),
- 3) Diplomatlara özgü bir üslûp (Akıncı, 1997).

Aslında 17. yüzyılda yaşamış olan Fransız yazar De la Rochefoucauld’ın bir cümlesi diplomatik dili özetlemektedir. “Gerçek hitabet, gereken her şeyi ve sadece gerekli olanı söylemektir.” (Kara, 2007). Bosnalı düşünür Drazen Pehar’ın tanımı ile diplomasi, kılıçların çekilmesini engelleyen kelimelerdir (Pehar, 2001).

Peki, diplomatlarla konuşurken hangi dil kullanılmalıdır? Diğer bir ifade ile, mesleğinde başarılı olmak isteyen bir diplomat hangi dili veya dilleri öğrenmelidir? Hangi dil diplomatik bir dildir? Bu sorunun cevabı o kadar da basit değildir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, yukarıdaki meşhur sözde olduğu gibi, tüm konuları tam anlamıyla açıklayabilecek tek bir dil yoktur. Geçmişten günümüze, uluslararası ilişkilerde kullanılan diplomatik dillere göz atıldığında, bu dillerin dönemlere göre farklılık gösterdiği anlaşılabilir. Sırasıyla, Yunanca-Çince-Latince-Arapça-İspanyolca-Fransızca ve son olarak da İngilizce uluslararası iletişimde yaygın olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. Günümüzde ise, Birleşmiş Milletlerin resmî dilleri Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca; çalışma dilleri ise, İngilizce ve Fransızcadır. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin kullandığı diller ise, İngilizce ve Fransızcadır. Her dönemde, bir dil ön plana çıkartılmış, gerekçe olarak da “daha açık, daha esnek, daha iyi ifade kabiliyetine sahip, daha nazik, daha arındırılmış, uluslararası görüşmeler için en uygun” gibi ifadeler kullanılmıştır (Kurbalıja,Slavik, 2001).

Tarihsel süreç içerisinde diplomasinin yöntemi de değişime uğramıştır: Eskiden diplomasi çeviri yoluyla genellikle ülkeleri yönetenler arasında aracılık yaparken, artık günümüzde kamuoyu ile iletişimi kuvvetlendirme amacına hizmet etmektedir. Bu konuda da basın ve internet yaygın olarak kullanılmaktadır (Tuncer, 1995).

Tarih boyunca diplomaside kullanılan dillere bakıldığında bir dilin asıl kullanılma nedeninin dil bilgisel veya anlamsal sebepler değil, aksine siyasal, stratejik, ekonomik veya kültürel yönden baskınlığının ön planda olduğu tespit edilmiştir. Örnek vermek gerekirse, Viyana’da (Avusturya) elçilik görevinde çalışan bir yabancı temsilcinin, ülkenin resmî dili Almanca olduğu için, iyi derecede Almanca bilmesi gerekir. Çünkü o ülkede yaşayan iş çevreleri ve insanlarla doğru iletişimde olması beklenir. Ancak, gerçekte durumun öyle olmadığı açıktır. Bu diplomatın, Almancadan ziyade, öncelikle İngilizce, daha sonra Fransızca ve Almanca bilgisinin tam olması bir gerekliliktir. Peki, birkaç dil bilen bir diplomat değişen durumlarda hangi dili kullanmalıdır? Bu sorunun cevabı kuramsal olarak tabii ki kendisini en iyi ifade edebildiği dildir. Ancak bu seçimde bazen farklı taktikler kullanmak gerekebilir. Örneğin, ikili görüşmeler çıkmaza girdiğinde, bir diplomat en az

bildiği dili kullanarak, karşı tarafın ne demek istediğini tam olarak anlayamadığı, kendisinin de ne söylediğini karşı tarafın anlayamadığı izlenimini verebilir (Stanko, 2001).

Uluslararası iletişimde, özellikle ziyaret edilen ülkenin ana dilinde birkaç kelime ve cümle söylemek, başlangıçta buzların erimesine ve olumlu bir hava oluşmasına sebebiyet verir (Stanko, 2001).

Diplomaside yazılı dil, sözel dile göre daha belirgindir. Bu durum genellikle ikili ilişkilerde önceden kararlaştırılır ve genellikle üç şekilde olur. Birincisi, her iki taraf da kendi ana dilinde yazışma yapar. İkincisi, her bir taraf karşı tarafın diliyle yazışır. Üçüncüsü ise, her iki tarafta daha önceden kararlaştırdıkları başka ortak bir dil kullanır. Her durumun kendine göre faydaları ve zararları vardır (Stanko, 2001).

Diplomaside özellikle Latince kökenli olup yazışmalarda sıkça kullanılan bazı ifadeler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: “ad referendum: hükümetimin onaylaması koşuluyla kabul ediyorum, modus vivendi: geçici bir anlaşma, persona non grata: istenmeyen kişi, sine qua non: olmazsa olmaz, statu quo: mevcut durum, ultimatom: ultiatom, pacta sunt servande: ahde vefa: anlaşmaya uymak, de facto: mevcut durum, acte finale: nihai senet (Fransızca), good offices: iyi niyet (İngilizce) (Akıncı, 2005).

Çok taraflı diplomaside iletişim şüphesiz daha karmaşık ve maliyetlidir. Çeşitli uluslararası kuruluşlarda ve birçok diplomatik konferansta, dil sorunu resmî veya çalışma dili altında çözülmeye çalışılır. Ancak, uluslararası ilişkilerin gün geçtikçe daha demokratik bir hâl alması, çok taraflı iletişimde kullanılan dilin sayısını da artırmıştır. Ulusların ve ülkelerin hâkimiyet eşitliği kavramı ve küçük-büyük, fakir-zengin olmasına bakılmaksızın tüm ülkelerin eşit kabul edilmesi, konferans, toplantı, görüşmeler ile yazılı iletişimde astronomik tercüme ücretlerinin ödenmesini de beraberinde getirmiştir. Birkaç yıl önceki hesaplamalara göre, bir tek sayfanın Birleşmiş Milletlerdeki tüm resmî dillere çevrilmesinin maliyeti, Hindistan’da yaşayan bir kişinin bir yıllık geçim maliyetine eşittir. Uluslararası tüm kuruluşların sayısı dikkate alındığında, her gün tercüme edilmesi gereken binlerce sayfa

yerine ortak bir dilin uluslararası iletişim için daha kolay olduğu anlaşılmaktadır. Ödenen fazla ücret de tercüme faaliyetlerinin de doğru ve verimli olduğu anlamına gelmemektedir (Stanko, 2001).

Madalyonun diğer yüzünde ise, tüm tecrübeli diplomatların şahit oldukları bir konu vardır. Uluslararası bir konferans veya toplantıya katılan temsilciler resmî veya çalışma dilini bilmezler ise toplantıda söz alma konusunda tereddüt yaşayabilirler veya toplantının en önemli noktalarını kaçırabilirler. Bu durumda, temsil heyetinin etki kabiliyetini azaltarak toplantıdan kendileri adına verimli bir sonuç alınmasını engeller (Stanko, 2001).

Uluslararası iletişimde dil seçimi bir tarafa bırakıldığında diğer önemli bir konu da kişisel ilişkiler ve iletişimidir. Unutmamak gerekir ki, uluslararası kongre ve toplantılarda verilen kahve aralarında yapılan sohbetler, çoğu zaman yapılan resmî görüşme ve yazışmalardan daha önemlidir. Bu tür sohbetlerde iletişimin sözel olan tarafı kadar, ses tonu, el ve yüz hareketleri, gülümsemeler, duruş mesafesi de önem arz eder. Bir kelimenin farklı anlamlara gelebileceği düşünüldüğünde doğru kelimenin seçimi önemlidir. Diplomaside basit bir kelimeye bile farklı anlamlar yüklenebileceği için, her diplomat yanlış anlaşılmaya sebep olacak bir kelimenin, tercüman hatasından, olumsuz havadan veya bilgi eksikliğinden kaynaklandığından ziyade dikkatlice formüle edildiğini düşünür. Kelime seçimine özellikle yazılı iletişimde dikkat etmek gerekir. Çünkü yazı dilinde, “açıklamama müsaade edin, diğer bir deyişle” gibi ifadeleri kullanmak durumu yoktur (Stanko, 2001).

Diplomatik dilde, genellikle yanlış anlaşılmayı engellemek için, kısa ve basit cümleler kullanılır ve mesaj ayrıntılara girmeden genel olarak ifade edilir. Özellikle ikili görüşmelerde konuşma süresi kısa tutulur. Görüşmelerde ele alınacak konular önceden etraflıca incelenir ve kullanılacak teknik tabirler önceden saptanır. Eğer bir diplomat düşüncelerini gizlemek istiyor veya belirgin bir şey söylemek istemiyorsa, uzun ve karışık cümleler kullanır, hatta sözlü iletişimde ise, karşısındaki konuşanın sözünü keser, konuyu değiştirir veya kafası karışmış gibi

görünür. Diplomaside kullanılan yaygın bir söz vardır: Diplomat kızmaz not alır (Kappeler, 2012).

Diplomatik dilin en belirgin özelliklerinden biri de, bir kelimenin günlük hayattaki kullanımından çok daha güçlü bir mesleki anlam ifade etmesidir. Örneğin, bir ülkenin Dışişleri Bakan Yardımcısı, ülkesinde bulunan başka bir ülkenin diplomatını bir öğleden sonra makamına çağırıp, “ülkesinin basınında yer alan bazı haberlerin bu zamana kadar iki ülke arasında devam eden uyumlu ve dostça ilişkilere zarar verebileceği endişesini dile getirmesi” diplomatik dilde şu anlama gelmektedir. “Hükûmetinizin, ülkeniz basınında yer alan ülkemize karşı düşmanca haberleri teşvik ettiğine inanıyoruz. Bu şekilde davranmaya devam etmekle haddinizi aşıyorsunuz ve buna daha fazla kayıtsız kalamayacağımız konusunda sizi uyarıyorum.” Hatta diğer ülke diplomatının, mesai saatleri dışında, makama çağırılması, durumun daha ciddi olduğunu göstermektedir. Eğer Bakan Yardımcısı konuşmaya devam edip, “Korkarım ki, bu tür olayların devam etmesi iki ülke arasındaki ilişkilere olumsuz yansiyacaktır.” sözü ise şu şekilde yorumlanır: “İki ülke arasındaki ilişkiler zaten bozulmuştur, daha önce ikili anlaşmalarla kararlaştırılan ziyaret ve anlaşmalar iptal edilecektir.” Bakan Yardımcısı şu şekilde devam da edebilir: “Hükûmetimiz basınımda ülkeniz aleyhinde yer alabilecek haberleri kontrol edemeyebilir ve hatta parlamentomuzda bu konuda tartışmalar çıkabilir.” Bu söz, konuk diplomat tarafından ülkesine karşı basında ve parlamentoda bir kampanya başlayacağını ilanı şeklinde yorumlanmalıdır (Stanko, 2001).

Diplomaside kullanılan bazı tavır ve sözlerin anlamları gerçek anlamlarından farklıdır. Örneğin;

Mekik diplomasisi: Bir sorunun çözümünde üçüncü bir kişinin iki taraf arasında arabuluculuk yapmasıdır. Çoğunlukla işe yaramaz.

Casus belli: Savaş sebebi

Elçiyi istişarelerde bulunmak için geri çağırma: Tamamen diplomatik bir tavidir. Elçi birkaç gün ülkesinde kalır ve geri çağırılmasına sebep olan şey ortadan kalkınca geri döner.

Karşılıklı iş birliği çerçevesinde: Bu ifadelerin geçtiği yerlerde ülke çıkarlarını akla getirmek gerekir. Ülkeler iş birliği yapmaz, kendi çıkarlarını korurlar.

Nota vermek: Bu Dışişlerinin yabancı temsilciliğe veya yabancı temsilciliğin Dışişleri Bakanlığına veya diğer temsilciliklere resmî bir bildirimini içerir. Notalar, şahıstan yazılan ve imzalanan ‘note signee’ veya üçüncü şahıs olarak kaleme alınmış imzasız, paraf ve mühür taşıyan ‘note verbale’ olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca bazı özel hâllerde kullanılan ve ‘note collective’ (ortak nota) olarak bilinen üçüncü bir tür nota da mevcuttur (Akıncı, 2005).

2012 yılı temmuz ayında Hürriyet gazetesinde yer alan bir haber “Japonya-Rusya arasında kedi-köpek diplomasisi” şeklinde okuyucuya duyurulmuştur. Haberin içeriğinde Rusya ile Japonya arasında İkinci Dünya Savaşı’ndan kalan Kuril Adaları meselesinin yine çözülemediği ifade edilmiş, Tokyo’nun jest olarak gönderdiği Japon köpeğine Rusya’nın cevabı, adaları iade etmek yerine Sibiryaya kedisi göndermek olmuştur (Hürriyet gazetesi 2012).

Diplomatik dilin mesaj içerikli kullanımı, basitçe dilin sanatsal kabiliyeti olarak değerlendirilmemelidir. Bu konu, uzman bir diplomat için görevinde başarılı olma zorunluluğudur.

3. Sonuç

Ülkelerin dış politika stratejilerini gerçekleştirmede bir araç olarak kullandıkları diplomasi; mesajların, üzerinde uzlaşmış, kalıplaşmış ifade biçimleri şeklinde yazılı ya da sözlü olarak taraflar arasında iletilmesi süreci olduğundan bu sürecin işleyişinde ve başarıya ulaşmasında kullanılan dil son derece önemlidir.

İlk diplomatik yazılı antlaşma metni olarak kabul edilen Kadeş Antlaşması’ndan bu yana, devletler arasındaki ilişkilerin yürütülmesinde dönemsel olarak değişmekle birlikte bir ortak lisanın ve bu lisan içerisinde de herkesçe aynı şekilde anlaşılabilir söz kalıplarının kullanılması ilkesel olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla diplomaside dilin kullanımı kendine has

EROL – SOLAK

KHO BİLİM DERGİSİ CİLT: 23 SAYI: 1 YIL: 2013

özelliğler gösterir. Bu bakımdan üzerinde dikkatle durulması ve akademik anlamda daha fazla çalışma ile irdelenmesi gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Diplomasi dili ya da dilin diplomaside kullanımı konularında yapılacak akademik düzeydeki çalışmaların, diplomatik anlamda elde edilecek başarılarla ve bu başarıların kalıcı olmasına katkı sağlayacağı inancındayız.

Kaynakça

ABBA, E. (1998). Diplomacy for the Next Century. New Haven: Yale University Press.

AKINCI Z. (1997) Diplomatik Dil ve Özellikleri. Tömer Çeviri Dergisi. Özel Kuram sayısı, 105-112.

FREEMAN, W. (2002). Langua Diplomatica. Foreign Policy. DiploProjects, International Conference Presentation , Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

KARA, S. (2007). Diplomasi Metinleri Çevirisi Örneğinde Kaynak Metin-Erek Metin Bağlantısı. Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature.

Hürriyet Gazetesi, 28 Temmuz 2012.

KAPPELER D. Texts in Diplomacy. In Language and Diplomacy (Jovan Kurbalija and HannaSlavik) 201-206, Malta:DiploProjects 15.05.2012.

<http://www.diplomacy.edu/resources/general/pragmatics-diplomatic-exchanges> internet adresinden indirilmiştir. ET.: 16.05.2013.

KISHAN, R. (2001). Language, Signalling and Diplomacy. DiploProjects, International Conference Presentation, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

KURBALIJA, J. SLAVIK, H. (2001). Language and Diplomacy. DiploProjects, International Conference, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

PEHAR, D. (2001) Use of Ambiguities in Peace Agreements. DiploProjects, International Conference Presentation , Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

EROL – SOLAK

KHO BİLİM DERGİSİ CİLT: 23 SAYI: 1 YIL: 2013

STANKO, N. (2001) Use of Language in Diplomacy. DiploProjects, International Conference Presentation , Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

TUNCER, H. (1995). Eski ve Yeni Diplomasi. Ankara: Ümit Yayıncılık.